

POSUDEK OPONENTA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE Historický ústav FF UHK

Autor/ka práce: Anna Šípková

Studovaný program a ročník: Historie se zaměřením na vzdělávání

Název práce: Zpřístupnění „ženské otázky“ studentům SŠ v návaznosti na analýzu vybraných českých učebnic dějepisu

Vedoucí práce: Mgr. Tamara Tomanová, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Jan Květina, Ph.D.

Bakalářská práce Anny Šípkové otevírá velmi důležité téma inovace náplně dějepisného vzdělávání stran doposud tradičně upozadovaných témat (v tomto případě genderu), navíc je třeba kvitovat, že s přístupem k tomuto tématu přichází v pravý čas – tedy v momentu, kdy je připravována velká reforma RVP mimo jiné právě s ohledem na tematizaci genderových témat (jež vyvolává ve veřejném prostoru poměrně bouřlivé diskuze). Je-li tedy na předložené práci něco oceněníhodného, je to jednak výběr potřebného, obtížného, dosud málo zpracovaného a kontroverzního tématu, a zároveň i autorčino úsilí realizovat v rámci práce vlastní možné pojetí genderově orientovaného dějepisného vzdělávání. Autorka navíc v posledním odstavci úvodu tuto ambici srozumitelně vysvětluje, když dává najevo, že v jejím případě nepůjde o vytváření nahodilých intuitivních materiálů, ale o sofistickou didaktickou tvorbu, vycházející jak z reflexe aktuálních badatelských trendů, tak z kritického náhledu na současný stav možností výuky genderových témat na základě obsahového zhodnocení používaných učebnic.

Nastavení práce má však jednu systémovou slabinu, jež je zřetelná jak z úvodu, tak z obsahu práce, respektive z celkově zvolené struktury. Touto slabinou je určité lavírování mezi snahou zachytit na stránkách omezeného rozsahu bakalářské práce všechny možné dimenze v oblasti bádání o ženské otázce na přelomu 19. a 20. století na jedné straně (jak autorka sama píše v úvodu: „*Jako téma bakalářské práce jsem zvolila právě vývoj ženské emancipační otázky v Čechách na přelomu 19. a 20. století, jelikož mě zaujal její prudký a vzestupný vývoj ve všech možných oblastech*“), a tendencí zpracovat bakalářskou práci jako kritickou reflexi situace panující v otázce výuky gender history na českých školách s doprovodnou ambicí naznačit možná východiska na straně druhé. Z takto charakterizované situace přitom vyplývá, že realizovat oba do značné míry svébytné a odlišné úkoly v rámci jedné práce na několika desítkách stran je extrémně obtížný úkol, ať už co do rozsahu záběru takové práce, tak kvůli složitosti udržet tematickou i metodologickou jednotu textu a nevytvářet amalgámy složené z několika různých navzájem jen volně provázaných částí. Annin přístup k badatelským posunům na poli vývoje ženské otázky v 19. a 20. století je přitom velmi pečlivý a detailní, což předznamenává, že z celkového textového rozsahu práce 72 stran je takřka 50 stran věnováno právě reflexi bádání na poli české historické ženské otázky, přičemž na další části – jež by měly být při didaktickém uchopení tématu prosazovány jako hlavní – tak zbývá jen poměrně omezený rozsah přibližně 17 stran. S ohledem na autorčinu preciznost si nicméně nemyslím, že by se jednalo o nevyvážený koncepční a úmyslný záměr – spíše mám pocit, že autorka začala zpracovávat historickou problematiku velmi obsáhle, napsala 50 stran a následně ji v rámci bakalářské

práce nezbyval ani prostor, a dost možná ani časový rámeček pro podrobnější, respektive vyváženější zpracování didaktické části.

Všechny části bakalářské práce jsou nicméně zpracovány svědomitě a dávají smysl – po úvodním vymezení záměru bakalářské práce následuje sice krátká, ale relevantní teoretická část, v níž autorka dobře specifikuje a kontextualizuje potřebné chápání feminismu pro účely její práce (tj. operování s tzv. první vlnou feministického vnímání emancipace). Následují dvě již výše zmíněné části – empirická a analytická – neboť Anna sice rozděluje historický exkurz do více kapitol (kapitoly 2–7), ale všechny tyto kapitoly jsou de facto součástí téhož výše zdůrazněného bloku věnovaného důkladnému přehledu bádání na poli české ženské otázky ve sledovaném období s přihlédnutím k různým tématům (žena v manželství, vzdělání, politika, profese, životní styl, volný čas), jenž tak tvoří onen nejdelší empirický oddíl. Samotná analytická část (autorkou nazývaná jako „Výzkumná“) je přitom opět záslužná, čtenáře nicméně napadá, proč mezi empirickou a analytickou částí není koncipována větší provázanost – například by se nabízelo, aby empirická část nebyla takto obsáhlou sumarizací obecného stavu bádání, ale představila ty výzkumné posuny v ženské otázce, které jsou z pohledu autorky didakticky využitelné, přičemž analytická část by pak právě konkrétně rozpracovávala tyto trendy. Provázanost by navíc platila i opačně – např. ve chvíli, kdy čtenář studuje obsah vlastních didaktických materiálů, klade si otázku, proč zde není ještě větší míra korelace s tématy v empirické části (např. není žádný z pracovních listů věnován otázce veřejného či přímo politického působení českých žen, ačkoliv lze konstatovat, že právě veřejná aktivita byla pro vývoj emancipace zásadní).

S ohledem na charakter práce zde spatřuji ještě dvě části, které ve studii absentují, přestože jejich zařazení by bylo velmi žádoucí, a sice:

- i) Identifikaci hlavních problémů, s nimiž se potýká výuka genderu a gender history na českých školách, spjatá zároveň s reflexí aktuálních českých celospolečenských debat ohledně genderu (tj. autorka dobře identifikuje, že tematice ženské otázky není v učebnicích a tudíž ani ve výuce věnována dostatečná pozornost, přičemž navrhuje vlastní materiály, jak možnosti výuky posílit, nikde ale není věnována pozornost příčinám takto aktuálně neutěšeného stavu, v důsledku čehož není ani možné posoudit, do jaké míry didaktické materiály mohou tyto příčiny tlumit)
- ii) Auto-evaluaci a reflexi vlastních didaktických materiálů opřenou o získání zpětné vazby během výuky (tj. navržené materiály jsou bezpochyby velmi kvalitní a promyšlené, avšak bez reflexe jejich reálné funkčnosti včetně posouzení silných stránek a slabin zůstává jejich prezentace v rámci bakalářské práce spíše na půli cesty – bylo by tedy v jejich případě třeba posílit analytický charakter jejich charakteristiky, aby bylo zřejmé nejen to, s jakým záměrem a jak je autorka zpracovávala, ale jak s nimi operuje učitel a jakých výsledků bylo dosaženo).
- iii)

Znovu nicméně zdůrazňuji, že jednotlivé části práce jsou zvládnuty na vysoké úrovni – k poznatkům prezentovaným v empirické části nemám jedinou zásadní výhradu (snad jen přílišnou závislost na několika dominantních českých zdrojích ze sekundární literatury, jež by bylo žádoucí prokládat i odbornými studiemi ze zahraniční perspektivy – nedává například smysl zpracovávat z monografií věnovaných primárně genderu i všechny další historické souvislosti, tj. když autorka kupříkladu na s. 28 pojednává o vývoji rakouské, respektive rakousko-uherské ústavnosti a činí tak na základě publikace „Žena v českých zemích...“, je očekávatelné, že informace budou spíše zjednodušující a místy i nepřesné, neboť danou problematiku je žádoucí zkoumat z těch zdrojů, které jsou tematice primárně věnovány). Velmi dobře provedená je kritická analýza učebnic, z níž jasně vyplývá, které učebnice a jak tematizují historický vývoj ženské otázky – Anna zde dokáže velmi dobře a detailně argumentovat i srovnávat, čemuž napomáhá i zdařile stanovený výběr indikátorů, dle nichž je zastoupení ženské otázky v učebnicích zkoumáno (ať už se jedná o úvodní otázky, srovnávání témat, četnosti výskytu ilustrací atd.) – perfektní je zejména srovnávací sumarizace zjištění na s. 62–63. Pouze bych v této části doporučil věnovat větší pozornost vysvětlení výběru zkoumaných učebnic, neboť není úplně jasné, která kritéria hrála roli (navíc autorka píše, že středoškolské učebnice nejsou na rozdíl od těch pro základní školy vizuálně a obsahově zpracovány tak kvalitně, přičemž se nabízí otázka,

proč má být tato předpokládaná nižší kvalita důvodem pro jejich výběr ke zkoumání). Stejně tak by bylo vhodné – v souladu s výše uvedeným postřehem o absenci reflexe českého společenského kontextu – reflektovat dobu, ve které ta která učebnice vznikala (tj. komparovat v otázce genderu atmosféru 90. let vůči současnosti, díky čemuž by bylo možné dojít k závěru, že pokud v o 20 let mladších učebnicích např. nenastal průlomový posun, je to spíš argument proti těmto učebnicím, jelikož v učebnicích vznikajících v 90. letech lze jen stěží očekávat senzitivitu vůči aktuálně řešeným tématům).

Vrchol práce bezesporu představuje komentovaná ukázka vlastních didaktických materiálů, jež byly již výše chváleny jako promyšlené, koncepční a dobře odpovídající konkrétnímu způsobu dějepisné výuky (viz autorkou přiznaná inspirace badatelskou učebnicí dějepisu). Materiály jsou obsahově pestré, míří na rozvoj témat, které autorka již v empirické části chápe jako pilířové pro historickou reflexi ženské otázky a u drtivé většiny úkolů, respektive otázek lze předpokládat, že budou nejen didakticky funkční, ale i atraktivní pro žáky. Dílčí připomínky stran absence pedagogického ověření materiálů ve výuce i možnosti větší provázanosti s aktuálními badatelskými trendy jsem zmiňoval výše – zde bych navíc podotkl jen doporučení zapojit do případných dalších materiálů pestřejší škálu metod (již vyhotovené materiály opakovaně operují s videoukázkami, což je skvělé, ale při častém opakování může nastat „efekt únavy“ – možné by bylo třeba ve větší míře zapojit analýzu dobových či odborných textů apod.).

Z jazykového hlediska je práce psána velmi vyspělým a kultivovaným jazykem bez problémů s porozuměním, na několika místech se vyskytují překlepy (např. chybějící předložka „v“ (očíh) na s. 45, roztomilý překlep „George Snad“ namísto „Sand“ (s. 50), na s. 55 chybějící konec slova: „obrazového materiál(u)“, redundantní sloveso rovněž na s. 55: „text (je) nenesé prvky“, na s. 56 pak opět chybějící, respektive redundantní konce slov: „učebnicí(ch)“, „osobnost(n)í“. Jazyková chyba, která nejvíc „pálí“ do očí, je nicméně hned na titulní straně, kdy autorka použila namísto českých uvozovek v názvu práce (tj. „“) uvozovky anglické: „Zpřístupnění "ženské otázky"“. Na s. 66 se pak objevuje spojení, které jako by svým sdělením šlo proti smyslu genderové problematiky – když autorka píše, že seriál zobrazuje ženu, jak zvládá vykonávat mužské činnosti, vzbuzuje to klamný dojem, že autorka akceptuje dělení činností na „mužské“ a „ženské“ (v tomto případě by pomohla určitá distance od tvrzení, např. označovat činnosti za dobově mužské či takzvaně mužské apod.).

Suma sumárum – Anna Šípková předložila velmi zajímavou sondu do problematiky možností a limitů uchopení historické ženské otázky v dějepisné výuce, přičemž k silným stránkám studie patří jak výběr tématu, schopnost argumentace, preciznost práce se zdroji, kritická reflexe učebnic a realizace vlastních didaktických materiálů, ke slabším dimenzím práce pak náleží dominantní rozsah empirické části, nadměrné vycházení z několika titulů sekundární literatury, absence větší provázanosti mezi empirickou a analytickou částí (respektive absence reflexe českých veřejných postojů k gender tematice) a nezahnutý komentář k ověření materiálů ve výuce. **V každém případě se ovšem jedná o kvalitní bakalářskou práci, kterou doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm C.**

Otázky k obhajobě:

- 1) Jaké jsou podle autorky hlavní příčiny panující nedostatečné reflexe gender témat v české výuce dějepisu a lze se domnívat, že na22,550vržené didaktické materiály pomohou tyto příčiny oslabit (pokud ano, tak díky čemu a jak)?
- 2) Jaký je podle vás správný poměr zastoupení mužských a ženských vyobrazení v dějepisných učebnicích – mělo by to být 50:50? A pokud ano, respektive ne, tak proč?

V Hradci Králové dne 7. června 2024

.....

Jan Květina